

**НАТАЛІЯ ФЕДІРКО
ІРИНА НЕСТЕРОВА**

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ТА СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ⁷⁷

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА НАУКОВА ГІПОТЕЗА

Процеси зовнішньої трудової міграції населення є «лакмусовим папірцем», який віддзеркалює наслідки впроваджуваних реформ публічної політики. Україна, як країна з уразливою та вкрай нестабільною економікою, демонструє високу чутливість населення до ускладнення умов господарювання внаслідок реформ публічної сфери. Вже тривалий період чисельність емігрантів залишається високою та становить загрозу для ринку праці країни.

У зв'язку з кризовими явищами в Україні міграційні процеси з причин пошуку роботи в інших регіонах посилюються. Вони є неминучим наслідком погіршення рівня життя та ускладнення можливостей людей до самозабезпечення за умов економічного спаду, водночас відіграють балансуєчу роль та потенційно можуть бути вигідними для кожної країни. Втім дуже складно оцінити реальні масштаби українських міграційних процесів та їх вплив на стан національного ринку праці. На сьогодні вони набули загрозливого масштабу і становлять загрозу національним інтересами. Періодичні сплески еміграції українців, зокрема їх нелегальної трудової міграції, зумовлюють її вирішальний вплив на демографічний розвиток, структуру зайнятості та ринок праці. Спад економіки викликав зріст кількості безробітних, на одне робоче місце можуть претендувати десятки висококваліфікованих кадрів. Недостатня кількість робочих місць із прийнятною заробітною платою і низький рівень соціальних гарантій призвели до того, що певні категорії наших співгромадян виїхали, шукають місця докладання праці за кордоном.

На жаль, наразі сформувалась довгострокова тенденція міграції робочої сили, а політика нашої держави тільки сприяє цьому процесу, не зважаючи на те, що ми втрачаємо кваліфікованих і мотивованих працівників. Протягом не менш як двох десятиліть зовнішня трудова міграція була наймасштабнішим

---

⁷⁷ **ФЕДІРКО Наталія Вікторівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри національної економіки та публічного управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Сфера наукових інтересів: дослідження проблем публічного сектору та макроекономічної політики, публічне управління соціальною сферою, питання оцінювання ефективності макроекономічної політики.

E-mail: nataliia.fedirko@kneu.ua

НЕСТЕРОВА Ірина Олександрівна – магістр публічного управління та адміністрування, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Сфера наукових інтересів: дослідження міграційних процесів, ринку праці та безробіття.

E-mail: irina.vojceh@gmail.com

серед міграційних потоків в Україні. На додаток з початку 2014 р. у результаті анексії Криму та подій на Донбасі сформувався новий для України тип міграції працездатного населення – рух внутрішньо переміщених осіб (ВПО), який досяг обсягів, співставних, а, можливо, навіть більших за обсяги зовнішньої трудової міграції.

Наукову проблему дослідження ми бачимо у тому, що міграційні процеси в Україні мають негативний вплив на збалансованість вітчизняного ринку праці. Державне управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні здійснювалось хаотично та безсистемно, що обумовило «відтік умів» та значну професійно-кваліфікаційну диспропорцію на ринку праці країни. Значна кількість осіб, що отримують вищу освіту в Україні, не знаходять для неї практичної реалізації через недостатню кількість робочих місць та змушена задля забезпечення своїх життєвих потреб мігрувати на інші території, переважно зарубіжні чи внутрішні столичні.

Виходячи з цього, припускаємо, що повернення кваліфікованих кадрів дозволить покращити галузеву структуру українського ринку праці. Ураховуючи значне погіршення можливостей зайнятості та заробітків в Україні, навряд чи варто очікувати зменшення інтенсивності зовнішніх трудових міграцій у найближчому майбутньому. В цих умовах українській державі необхідно намагатися максимально використати трудову міграцію в інтересах розвитку суспільства і мінімізувати її можливі негативні наслідки.

Мета дослідження — обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ З ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Дослідження міграційних процесів в умовах глобалізації займає важливе місце в роботах як вчених, так і практиків в усіх країнах світу, а також є предметом діяльності Міжнародної організації з міграції (МОМ), Міжнародної організації праці (МОП), Міжнародного комітету з питань міграції, Всесвітньої організації з охорони здоров'я.

Глобальний аналіз аспектів сучасного розвитку світогосподарських зв'язків, зокрема міграційних процесів, знайшли відображення в роботах зарубіжних дослідників, зокрема Іонцева А., Каслза С., Пулена М., Сові А., Цапенка І., Хомра А. Вагомий внесок у процес дослідження теоретичних і практичних проблем трудової міграції в умовах перехідних економік зробили українські науковці, серед яких Гайдуцький А., Драгунова Т., Малиновська О., Романюк А., Хомра О. та інші.

Вагомий внесок у дослідження теорії і практики міжнародної трудової міграції зробили Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Власюк, В. Геєць, А. Кравченко, Н. Марченко, О. Позняк, І. Прибиткова, І. Марков, С. Мельник та ін. З-поміж зарубіжних дослідників відзначимо таких, як С. Годінгс, М. Левін, Н. Попсон, Ж. Сернік, К. Циммер та ін.

На думку О. Ровенчак⁷⁸, активні наукові дослідження міграційних процесів почали проводитися після інтенсифікації самої міграції та збільшення міжнародних мігрантів наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. За цей час було створено безліч теорій і концептуальних підходів в межах різних галузей знань, які на сучасному етапі розвитку наукової думки дозволяють здійснити комплексний аналіз міграційних процесів. Специфіка соціологічних досліджень міграції полягає в тому, що соціологія розглядає міграцію як соціальний процес та вивчає зміни, до яких вона призводить у суспільствах еміграції та імміграції на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Як зазначає Л. Калашнікова⁷⁹, вперше соціологічний підхід до вивчення міграційних процесів був сформований у роботах У. Томаса, Ф. Знанецького, які в роботі «Польський селянин в Європі та Америці» виявили залежність поведінки емігрантів в новому соціальному середовищі від національних традиційних норм і цінностей. Науковці виокремили низку мотиваційних і поведінкових реакцій на соціальне середовище, а також визначили три основних соціальних характери (міщанський, богемний, активний або творчий), які, визначають поведінку мігрантів. На основі реальної динаміки мотивацій конкретних людей та шляхом використання якісних методів дослідження У. Томас і Ф. Знанецький охарактеризували механізми адаптації мігрантів до соціального середовища, а також представити варіанти можливих шляхів пристосування.

На думку Т. Парсонс⁸⁰, особливості соціальних взаємодій мігрантів між собою та представниками приймаючих країн стало можливим завдяки розробкам теорії соціальної дії, структурного та біхевіористичного підходів. Вони вивчають поведінку індивідів, які відчувають на собі вплив середовища і під цим впливом формують нові зразки поведінки.

Сьогодні все більше дослідників наголошують на необхідності транснаціональних досліджень та використання міждисциплінарного підходу до міграційного процесу. Так, Р. Альба та В. Ні стверджують⁸¹, що соціологія вимушеної міграції (соціальний процес, в якому важливу роль відіграють економічні фактори, людські агентства і соціальні мережі) повинна бути транснаціональним і міждисциплінарним заходом.

У зв'язку з цим, важливим підґрунтям для нашого дослідження особливостей зовнішніх трудових міграцій стала «синтетична» теорія міграції Д. Массея, яка являє собою всеосяжну інтерактивну модель і об'єднує теоретичні положення класичних соціоміграційних теорій. Її автор вважає, що чинники динаміки та обсягів міграції, залежать від рівня розвитку країни та

---

⁷⁸ Ровенчак О. А. Проблема вивчення міграції та зв'язку з процесами глобалізації в соціології / О. А. Ровенчак // Вісник Одеського національного університету. – 2005. – №4. – С. 35–43.

⁷⁹ Калашнікова Л. В. Аналіз соціологічних підходів дослідження трудової міграції / Л. В. Калашнікова, В. О. Чорна // «YoungScientist». – 2016. – №10. – С. 91–95.

⁸⁰ Парсонс Т. Система координат действия и общая теория действия: культура, личность и место социальных систем / Т. Парсонс // Американская социологическая мысль: тексты / под ред. В. И. Добренькова. — М., 1996. — С. 462–478.

⁸¹ Alba R. And Nee V. Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration / R. Alba, V. Nee // International Migration Review. 1997. — № 31(4). — P. 826–874.

фази міграційного циклу, в якій вона перебуває, а міжнародна міграція виникає в ході соціальної, економічної і політичної трансформації. Це дає можливість пояснювати міграцію як процес, що характеризується обмеженим терміном життя, незважаючи на сильні тенденції до самозбереження і зміцнення, а визначальним детермінантом міграцій стають соціальні мережі.

В статті Р. Стаканова зазначається, що наслідки глобальної економічної кризи для міжнародної міграції та ситуації на ринку праці були об'єктом численних досліджень. Світова економічна криза досить сильно вплинула на імміграцію. У більшості країн ОЕСР іммігранти були вагомим чинником, який сприяв зростанню зайнятості на початку ХХІ ст. В окремих випадках відносно простий доступ до робочої сили іноземців призводив до обмеження зростання заробітних плат, відповідно, створювалися стимули для розширення виробництва екстенсивним способом. Значне зростання в секторі будівництва в окремих країнах ОЕСР є підтвердженням даної тези. Це означає, що погіршення умов на ринку праці більш сильно відображається в тих країнах, які швидкими темпами нарощували міграційний притік. До таких країн можна віднести Ірландію, Іспанію, Сполучене Королівство, певною мірою й США.

В центрі досліджень трудової міграції є визначення її професійно-кваліфікаційної структури. Так, за М. Трубич⁸² у більшості випадків трудові мігранти — це некваліфіковані або низькокваліфіковані працівники, оскільки саме на таку працю існує найбільший попит у країнах імміграції. Другий вид — міграція висококваліфікованих кадрів — це: 1) міграція, пов'язана з незадоволенням фахівців рівнем матеріально-технічного та інформаційного забезпечення їх професійної діяльності (при цьому переважно відбувається зміна місця роботи, але не спеціальності, бо мігрантів приваблює не сама можливість отримати роботу, а дістати кращі умови для праці та більшу заробітну плату); 2) міграція працівників транснаціональних корпорацій (ТНК) та мультинаціональних корпорацій міжнародних організацій, які через специфіку цих утворень змушені час від часу змінювати місце роботи (але тільки географічне місце). Третій вид трудової міграції — інтелектуальна — це міграція вчених, викладачів університетів, співробітників науково-дослідних інститутів, що працюють переважно за спеціальністю на основі короткотермінових чи довготермінових контрактів в країнах імміграції, де отримують кращі умови праці і вищу зарплатню, ніж удома. За мотивацією, на думку А. Тіпіліна та І. Малахі⁸³, інтелектуальна міграція схожа на попередній вид трудової міграції. Ще одним різновидом трудової міграції є міграція бізнесменів-інвесторів, що вкладають гроші у вже існуючі або створюють нові підприємства у місцях (країнах), які не є місцем їх постійного проживання.

---

⁸² Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення // Вісник Львівського університету (Серія міжнародні відносини). — 1999. — Вип. 1. — С. 398–403.

⁸³ Топилин А., Малаха И. Миграция высококвалифицированных кадров // Народонаселение. — 2002. — № 2. — С. 62–76.

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Трудова міграція залежно від її масштабів може здійснювати вирішальний вплив на ринок праці країни. Теоретичне підґрунтя дослідження наслідків міграційних процесів на урівноваження національного ринку праці може бути представлено на основі загальної моделі ринку праці, за якої попит та пропозиція розглядаються як функція від заробітної плати.

Якщо виникає нестача робочої сили на ринку праці в окремих галузях, країни в цілому, або на регіональному рівні, то цей ринок можна урівноважити за рахунок імміграції трудових ресурсів, що дозволяє підприємствам залишити заробітну плату без змін (рис. 1). Дана нестача може бути обумовлена як браком працівників відповідної професії так і невідповідністю між ринковим оптимальним рівнем заробітної плати і тим, яку можуть платити роботодавці.

Якщо на ринку праці країни, чи певної галузі, або на регіональному рівні має місце надлишок робочої сили то виникає безробіття (рис. 2). Причиною цього може бути перевищення фактичної заробітної плати над рівноважною; кризове явище на виробництві, що спричиняє брак робочих місць. За таких умов міграційні процеси можуть урівноважити ринок праці через відтік робочої сили, тобто еміграція робочої сили. Кожен емігрант на інших ринках праці зможе знайти роботу, яка відповідає їх кваліфікаційним, професійним вимогам та очікуваному рівню заробітної плати.

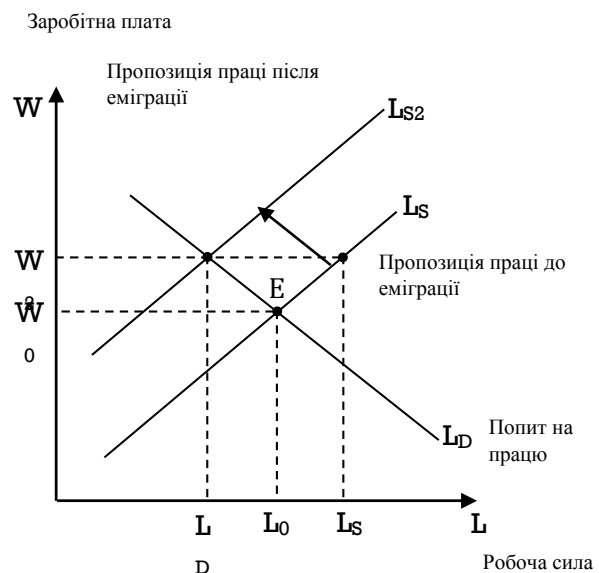
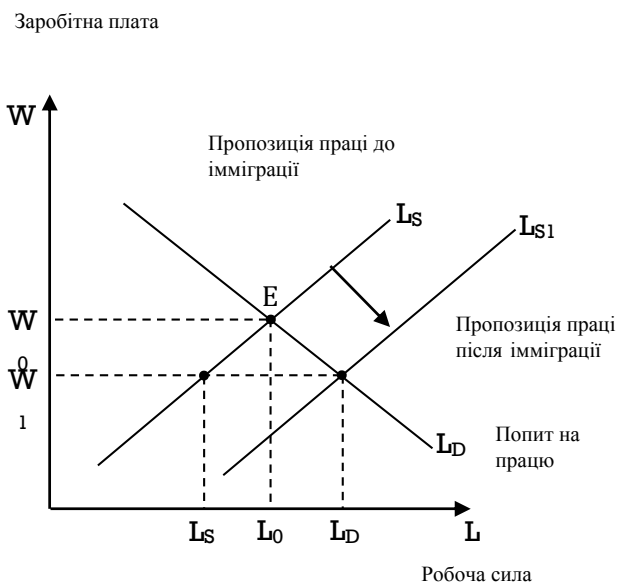

Рис. 1. Вплив імміграції на ринок праці країни

Рис. 2. Вплив еміграції на ринок праці країни

Джерело: авторське трактування.

З огляду на місце в системі міжнародних економічних відносин, а також, виходячи з національних інтересів, країни мають діяти в напрямі послаблення

суперечливих проявів міжнародного руху робочої сили як макро-, так і на мікрорівні, що має вплив на ринок праці як позитивний так і негативний.

Україна на світовому ринку праці є переважно експортером робочої сили. За результатами офіційної статистики у минулому році більше 5 млн українських трудових мігрантів перебували за кордоном, з яких близько 2 млн – у країнах ЄС. Основними причинами, що викликали широкомасштабну еміграцію з України, є економічна нестабільність в країні, високий рівень безробіття, відсутність перспектив професійного зростання, а також збройний конфлікт на сході країни, що спричинив збільшення масштабів внутрішньої міграції населення, і, як наслідок, суттєве зростання навантаження на локальних ринках праці. Так, з метою уникнення наслідків збройного конфлікту значна частина населення Донецької та Луганської областей змушена залишати свої місця проживання. З липня 2016 р. по лютий 2017 р. взято на облік 953 387 переміщених осіб. До Державної служби зайнятості станом на 31 січня 2017 р. звернулися за допомогою у працевлаштуванні не за місцем проживання майже 38 тис. мешканців АР Крим, Донецької та Луганської областей, з яких працевлаштовано понад 6 тис. осіб.⁸⁴

Зазвичай, в Україні про трудову міграцію говорять в негативному аспекті. Це й створило відповідне відношення суспільства до цього явища. Проте саме по собі явище міграції не є чимось поганим. Таким чином, необхідно розглянути трудову міграцію з двох сторін, оцінити її негативні та позитивні соціально-економічні наслідки для України.

Позитивні наслідки для України як країни-експортера трудових ресурсів проявляються, по-перше, у зменшенні напруги на внутрішньому ринку праці, тобто зниженні рівня безробіття. За підрахунками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ, у разі відсутності міграційних потоків трудових ресурсів рівень безробіття в Україні в 1,6 разів перевищував би фактичний рівень.⁸⁵ Крім того, за рахунок міграційних процесів відбувається економія на виплатах по безробіттю.

Другим позитивним наслідком є те, що Україна отримує додаткове джерело валютних доходів у формі грошових переказів від емігрантів. За рахунок цього відбувається поліпшення платіжного балансу держави. Українські заробітчани протягом останніх п'яти років стали основними інвесторами в економіку країни (табл. 1).

За даними Світового банку потоки грошових переказів у всьому світі досягли 550 млрд дол. США у 2017 р. і за прогнозами зростуть до 700 млрд дол. США у 2018 р. Україна увійшла до 10 країн за кількістю трудових переказів. Утім, така ситуація радше свідчить про негативні аспекти міжнародної міграції. Україну залишає економічно активне населення, особи з вищою освітою, молоді кваліфіковані кадри. І як наслідок, зменшуються

---

⁸⁴ Центр дослідження суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration>

⁸⁵ Міграційний профіль України 2015 [Електронний ресурс] / Міграційна служба України. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/images/files/UKR_Migration_%20Profile_2015.pdf

можливості власного розвитку; уповільнюються темпи НТП; знижується загальна конкурентоспроможність на ринку праці; зменшуються надходження до бюджету як наслідок скорочення кількості потенційних платників податків.

Таблиця 1

**Обсяги приватних грошових переказів з-за кордону в Україну
у 2012-2017 рр., млн дол. США⁸⁶**

Показники	Рік					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
За каналами надходження переказів:						
1. Через коррахунки банків	3275	2832	2959	3252	3278	3293
2. Через міжнародні платіжні системи	2097	1825	2126	2804	3213	4084
3. Неформальними каналами	805	713	777	963	1035	1160
За джерелами формування переказів:						
1. Оплата праці (без урахування податків та витрат у країні перебування)	3024	2855	3373	4022	4619	5652
2. Приватні трансферти, у т. ч.:	3153	2515	2489	2997	2907	2885
Грошові перекази робітників, які працюють за кордоном більше року	2140	1643	1560	1890	1749	1531
Інші приватні трансферти	1013	872	929	1107	1158	1354
Усього	6177	5370	5862	7019	7526	8537
Обсяги грош. переказів у % до ВВП	3,4	4,6	4,3	4,3	4,3	4,7

Не менш значним негативним наслідком трудової міграції з України є втрата висококваліфікованих кадрів, що має назву «відтік мізків» («відтік інтелекту»). Проблема полягає в тому, що, працюючи головним чином за рахунок витрат державного бюджету, освітня система здійснює підготовку фахівців, які створюватимуть додану вартість за межами України. За офіційними даними Державної служби статистики за період 2000–2017 рр. Україну залишили більше 1500 кандидатів та докторів наук (табл. 2).

Несприятливий інвестиційний клімат призводить до того, що не відбувається процесу накопичення капіталу, яке б сприяло збільшенню продуктивності залучених факторів виробництва, в тому числі і праці.

⁸⁶Джерело даних: World Population Policies Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esa.un.org/PopPolicy/about_database.aspx.

«Відтік інтелекту» з України у 2000-2017 рр.⁸⁷

Рік	Кількість науковців	Рік	Кількість науковців
2000	267	2008	87
2001	180	2011	53
2002	117	2012	43
2003	136	2013	52
2004	151	2014	30
2005	162	2015	31
2006	155	2016	39
2007	92	2017	53
Приріст 2007/2000, %	-65,5	Приріст 2017/2008, %	-39,1

Так, більшість робочих місць у реальному секторі виробництва оснащена застарілим трудомістким обладнанням, відсутні (або незначній мірі) впровадження нової техніки і технології та досягнень НТП. На таких робочих місцях низька продуктивність праці, яка не дає підстав до збільшення рівня оплати праці. Звідси низький рівень оплати праці.

Інша частина зайнятих (за оцінками МОП біля 30 %) вимушена працювати в тіньовій економіці. Причиною цього є низький рівень економічної свободи ведення бізнесу (Україна за індексом легкості ведення бізнесу зайняла 112 місце серед 189 країн світу у 2016 р.⁸⁸) Надмірний податковий тягар та корупція в органах влади не сприяють виходу з тіні значної кількості підприємців (роботодавців). Зайняті в тіньовому секторі отримують порівняно вищий рівень заробітної плати, при цьому не сплачуючи податки до бюджету. Так, держава втрачає значну частку доходів бюджету. Окрім вище зазначеного величезну роль відіграє нецільове і неефективне використання бюджетних ресурсів.

Сукупність вище перелічених факторів виштовхує працездатне, активне, енергійне населення до трудової міграції. У сучасних умовах військового конфлікту і загрози фізичного знищення як людей, так і майна, міграційна активність населення значно підвищується і приводить до активізації внутрішніх переміщень і еміграційних потоків з країни. За даними Державної служби статистики України рівень міграції українців був відносно низьким протягом 1991–2008 рр., коли глобальна економічна криза 2008 р. дісталася і українців, а його значне підвищення спостерігалось у 2010 і 2015 рр.⁸⁹ При цьому за сукупним аналізом міждержавної міграції жителів міської і сільської місцевостей лише до 2004 р. кількість вибулих українців перевищувала кількість людей, які приїхали до нашої держави.

⁸⁷ Джерело даних: Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 75. – Т. 1. – Ст. 21–25.

⁸⁸ Благоприятность ведения бизнеса. Украина. За данными группы Всемирного банка Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org>.

⁸⁹ Демографічний щорічник «Населення України за 2016 рік». – К., 2017. – 120 с. – Режим доступу : <http://database.ukrcensus.gov.ua>.

Необхідно відзначити, що у міграційних практиках більшою інтенсивністю в порівнянні з міграцією населення в цілому характеризується молодь. Згідно зі статистичними даними саме молоді українці віком від 15 до 34 років складають вагомому частку мігрантів. Зокрема, у 2016 р. на першому місці серед усіх вікових груп за кількістю прибулих і вибулих за всіма потоками (внутрішньорегіональна, міжрегіональна та міждержавна міграції) знаходяться люди віком 15–19 років (109 028 осіб прибулих і 104 966 вибулих). Водночас, у 2017 р. встановлено значне зменшення частки мігрантів – більш ніж на 50% у кожній категорії. Щодо вікового розподілу, то лідером за кількістю прибулих і вибулих вже стала молодь 20–24 рр. (42 294 прибулих і 40 307 вибулих).

Проте, кількість мігрантів залишається дуже великою і у цьому контексті не можна оминати увагою питання виявлення причин, які спонукають людей змінювати місце проживання або роботи. За результатами всеукраїнського опитування «Молодь України – 2018», найголовнішими причинами, які спонукають до переїзду, молоді українці називають передусім бажання покращити умови життя, бажання мати постійну роботу, стабільний дохід, а також бажання дати дітям освіту/краще життя (табл. 3).

Таблиця 3

Причини, що спонукають українців до зміни місця проживання за результатами дослідження «Молодь України – 2017»⁹⁰

	Частка відповідей респондентів
Бажання покращити умови життя	69%
Бажання мати постійну роботу, стабільний дохід	42%
Бажання дати дітям освіту/краще життя	18%
Військові дії, загроза для життя від військових дій	14%
Бажання розвивати власний бізнес	13%
Сімейні та особисті обставини (шлюб, догляд за родичами, тощо)	8%
Інше	7%
Важко відповісти	-

Примітка: Соціологічне дослідження «Молодь України – 2017» проведене ГФК ЮКРЕЙН на замовлення Міністерства молоді та спорту України за підтримки ООН в Україні,

Дещо інші дані (табл. 4), отримані у результаті соціологічного дослідження «Цінності української молоді». Серед української молоді збільшується кількість осіб, які емігрують заради матеріального добробуту (50,3% у 2017 р. на противагу 48% у 2016 р.); для отримання досвіду життя в іншій країні (27,7% у 2017 р. і 20% у 2016 р.) і через відсутність у нашій державі можливостей для навчання, як в інших країнах (19% у 2017 р. і 16% у 2016 р.). Водночас, зменшуються міграція через відсутність в Україні можливостей роботи та реальної демократії і законності, що, на нашу думку, детермінується демографічними, економічними і соціальними аспектами.

⁹⁰ Молодь України 2017 / І. Волосевич, С. Герасимчук, Т. Костюченко. – К. : ІП «ГФК ЮКРЕЙН», 2017. – С. 88.

Отже, говорячи про сучасний стан трудових міграційних практик українців слід відмітити їх високу інтенсивність і масовість, адже кількість наших громадян, які бажають поїхати працювати за кордон з кожним роком лише збільшується. У більшості випадків, головними причинами і мотивами трудової міграції є бажання отримувати високу зарплатню і заробити гроші на доволі прагматичні цілі. Разом з тим, встановлено наявність доволі значної кількості людей, які не виявляють бажання брати участь у міжнародних трудових міграційних процесів, особливо через загрози небезпеки, пов'язані з нелегальною міграцією.

Таблиця 4

Порівняння причин можливої міграції української молоді за результатами соціологічних досліджень⁹¹

	Частка відповідей респондентів	
	2016 р.	2017 р.
В Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах	58%	46,8%
В Україні немає реальної демократії і законності	56%	32,4%
Щоб заробити грошей/заради матеріального добробуту	48%	50,3%
Військові дії на Сході України	34%	20,2%
Хочу одержати досвід життя в іншій країні	20%	27,7%
Через загрозу власному життю і життю близьких	18%	12,7%
В Україні зараз немає таких можливостей для навчання, як в інших країнах	16%	19,%
Мені близька інша країна, подобається її культура	14%	11%
Я не почуваю себе українцем, українкою, не люблю українську мову, культуру і т.д.	8%	5,8%
Мої близькі живуть в іншій країні	7%	12,1%
Інше	4%	-
Важко відповісти	1%	1,7%
Непрацевдатний	-	0,6%

Примітка: Соціологічне дослідження «Цінності української молоді» проведене Центром незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА» (2016 р., 2017 р.) на замовлення Міністерства молоді та спорту України.

У своїй статті Дмитрук Б.П. описує⁹², що основними чинниками, які визначають інтенсивність та спрямованість зовнішніх трудових міграцій у регіонах, є: близькість до державних кордонів України з іншими країнами, особливості менталітету населення, історичні та ментально-етнічні зв'язки між регіонами України та іноземними країнами, загальний рівень розвитку регіону та наявність у регіоні або в безпосередній близькості від нього великих поліфункціональних міст.

⁹¹ Дмитрук Н. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді / Н. Дмитрук // Київ : СКД. – 2017. – С. 89.

⁹² Дмитрук Б. П. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Б. П. Дмитрук, Н.М. Светлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2017. – № 1. – С. 18–27.

Як свідчать, офіційні статистичні дані у період з 2010-2016 р. потоки трудових мігрантів були спрямовані в основному до сусідніх країн (рис. 3) – Російська федерація (43 %), Польща (14 %), Чеська республіка (13 %), та до країн з привабливішими умовами – Італія (13 %), Іспанія (5 %), Німеччина (2 %). Причому до Росії та Чеської Республіки виїждять в основному чоловіки, де вони працюють на виробництві, тоді як серед мігруючих до Італії та Угорщини переважають жінки, де вони працюють в якості домашньої прислуги та у сільському господарстві⁹³.

Такий стан речей щодо міграційних намірів підтверджується і даними дослідження «Міграція в Україні: факти і цифри», проведеного в рамках проекту МОМ у 2015-2016 рр., за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України.⁹⁴

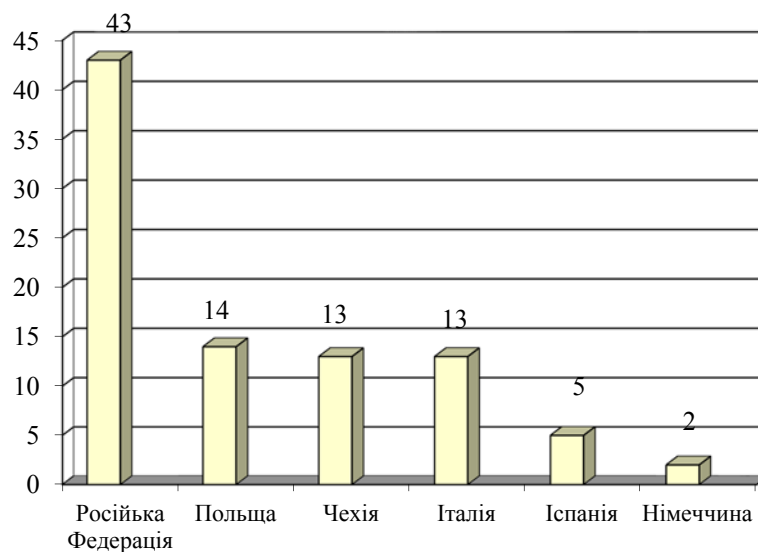

Рис. 3. Потоки трудових мігрантів з України, у % (за даними дослідження МОМ у 2015 – 2016 рр.)

Українські трудові мігранти обирають в основному Польщу та Російську Федерацію через наявність там великого ринку праці, відносної свободи пересування, великої кількості зв'язків та друзів які вже там перебувають тривалий час.

Після надання українцям права безвізового в'їзду до європейських країн, українці бажають скористатися цією можливістю, адже, як ми казали раніше, там рівень заробітної плати у декілька разів перевищує зарплатню в Україні. Однією з причин, такого прагнення українців поїхати працювати до країн Європейського Союзу є той факт, що у ЗМІ активно популяризуються ці країни, які готові приймати мігрантів з України.

⁹³ Чорна В. О. Динаміка міграційних процесів в Україні: соціологічний аналіз / В. О. Чорна // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія : Соціологія. – 2016. – Т. 258, Вип. 246. – С. 175–180.

⁹⁴ Міграція в Україні: факти і цифри. – К., 2017. – 31 с. – Режим доступу : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.

Важливим фактором є ситуація на ринку праці, зокрема рівень безробіття та кількість наявних робочих місць. Інформацію важко дослідити в офіційних джерелах, адже є наявність прихованого безробіття. Тому, явне та приховане безробіття – це безумовно фактори, що сприяють збільшенню трудових мігрантів за кордон. На мою думку, найважливішим фактором є розмір заробітної плати. Через низьку заробітну плату, працівники змушені мігрувати в пошуках гідного заробітку.

Прожитковий мінімум, який орієнтований на мінімально допустимі розміри споживання людиною найважливіших матеріальних благ та послуг, не забезпечує нормального відтворення робочої сили, оскільки не враховує повного набору товарів та послуг, що необхідні для задоволення першочергових матеріальних та культурних потреб. За умови обмеження періодом кризового стану економіки, його потрібно розглядати як тимчасовий орієнтир в соціальній політиці.

Таблиця 5

**Співвідношення мінімальної заробітної плати в Україні із
прожитковим мінімумом для працездатних осіб⁹⁵**

(грудень відповідного року, грн на місяць)

Роки	Мінімальна заробітна плата	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	Співвідношення МЗП та ПМ, %
2012	1134	1134	100
2013	1218	1218	100
2014	1218	1218	100
2015	1378	1378	100
2016	1600	1600	100
2017	3200	1762	181,6
2018	3723	1921	193,8

Держава, встановлюючи низькі стандарти оплати праці, не стимулює роботодавців ефективно організувати виробництво і дає можливість компенсувати власну некомпетентність у цій сфері. Сучасне співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму дає підставу вважати, що влада офіційно визнає, що працездатні громадяни не живуть лише на отримувану ними заробітну плату.

Однією з корінних соціально-економічних проблем сучасного етапу розвитку економіки та важливою характеристикою конкурентоспроможності ринку праці є безробіття. Надмірне безробіття негативно відображається на всій економіці країни, саме тому вивчення цього питання сьогодні є актуальним. Співвідношення кількості безробітних та емігрантів в Україні представлено в таблиці 6.

Еміграція зменшує безробіття, зменшує напругу на ринку праці. Це, у свою чергу, викликає збільшення ціни національної робочої сили. Заробітки

⁹⁵ Джерело даних: Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/met_u.htm

мігрантів, є вищими в три рази за середню заробітну плату в Україні. Перекази мігрантів в Україну становлять майже половину бюджету домогосподарств, які мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів, і 60% бюджету тих, члени яких практикують короткострокову трудову міграцію⁹⁶.

Таблиця 6

Співвідношення кількості безробітних та емігрантів в Україні ⁹⁷

Роки	Кількість безробітних у віці 15-70 років (тис.осіб)	Кількість емігрантів (тис.осіб)	Співвідношення безробітних та емігрантів, %
2012	1589,8	6498,7	24,5
2013	1510,4	6218,4	24,3
2014	1847,6	5199,1	35,5
2015	1654,7	5190,1	31,9
2016	1678,2	2461,9	68,2
2017	1698,0	4302,9	39,5

Згідно з даними Державної служби зайнятості України чисельність безробітних становила 1,7 млн осіб, зокрема, у містах – 1,1 млн осіб та 0,6 млн осіб – у сільській місцевості; чоловіків 1,1 млн осіб та 0,6 млн жінок. У середньому по країнах ЄС рівень безробіття становив 7,6% (у I півріччі 2016 року – 8,6%) (рис. 4).

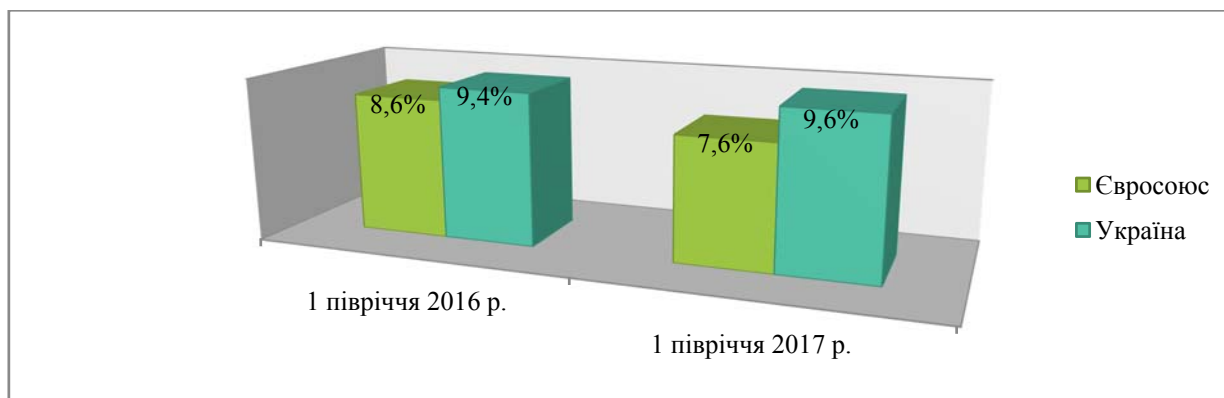

Рис. 4. Рівень безробіття в країнах ЄС та в Україні, %⁹⁸

Рівень безробіття в Україні становив 9,6% економічно активного населення (у I півріччі 2016 року – 9,4%). Залишається високий рівень безробіття серед населення віком 40-49 років – 23,2% (рис. 5).

⁹⁶ Міграція як чинник розвитку в Україні. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf

⁹⁷ Джерело даних: Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gr/met_u.htm

⁹⁸ Джерело даних: Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

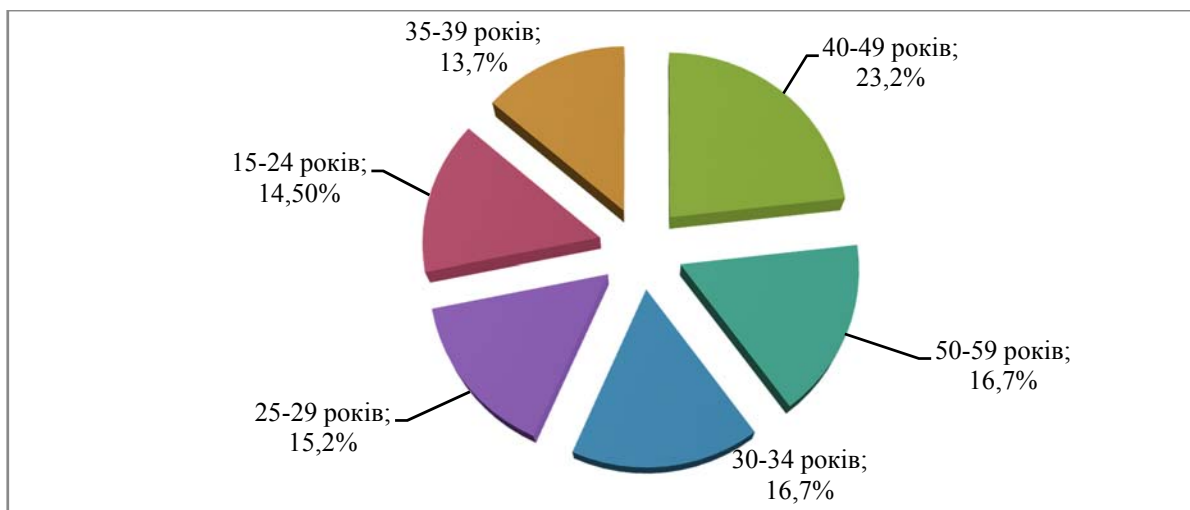

Рис. 5. Структура безробітного населення України за віковими групами у I півріччі 2017 року, % ⁹⁹

Серед міських мешканців рівень безробіття становив 9,2%, серед сільських мешканців – 10,4%. Серед чоловіків цей показник становив 11,3%, а серед жінок – 7,7%. (рис. 6). Найнижчий рівень безробіття спостерігався у Харківській (6,1%), Київській (6,4%), Одеській (7,1%) областях та місті Києві – (7,0%), а найвищий – у Полтавській (12,0%), Кіровоградській (12,2%), Тернопільській (12,3%), Волинській (12,7%), Донецькій (14,5%) та Луганській (16,6%) областях.¹⁰⁰

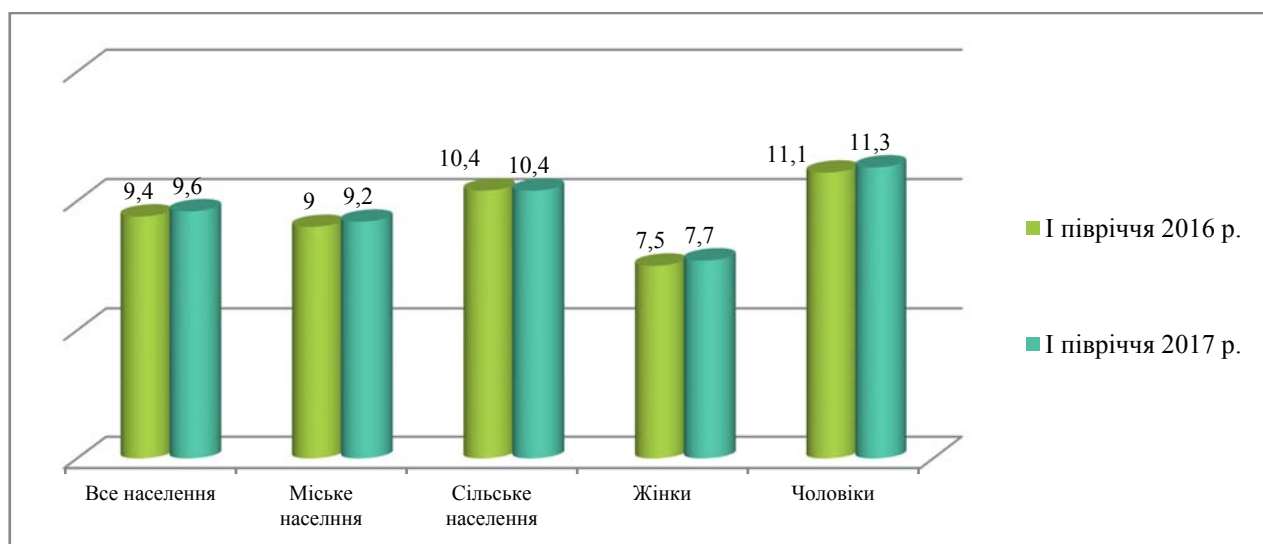

Рис. 6. Рівень безробіття в Україні (за методологією МОП) ¹⁰¹

⁹⁹ Джерело даних: Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

¹⁰⁰ Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>

¹⁰¹ Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Основними секторами працевлаштування трудових мігрантів в країнах СНД є будівництво(29%), промислове виробництво (14%), індустрія гостинності (11%), допомога по дому (10%) і сільське господарство (8%). Останні три сектори є найбільш затребуваними в країнах ЄС, тоді як торгівля й транспорт є більш популярними (рис. 7).

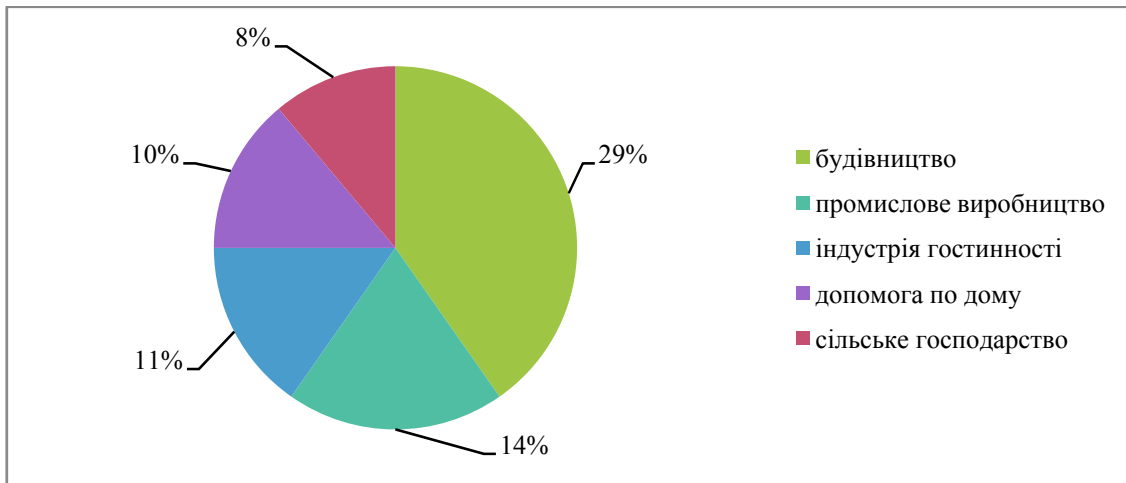

Рис. 7. Сектори працевлаштування українських трудових мігрантів за кордоном (2017 рік), %¹⁰²

За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (23%), торгівлі та ремонту автотранспорту (16%) та на транспорті (9%).

За професійними групами, найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (22%), а також на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (21%).

З метою вивчення реальних перспектив трудової міграції нами проведено дослідження її причин і особливостей на основі опитування 20 респондентів. Результати опитування респондентів щодо виявлення причин і особливостей трудової міграції представлено на рис. 8-11.

Перелік питань, на які відповідали опитувані респонденти охоплював наступні:

- 1) бажання змінити своє постійне місце проживання;
- 2) причини, що спонукають змінити місце постійного проживання;
- 3) бажане місце переїзду (населений пункт);
- 4) досвіду виїзду за межі свого населеного пункту принаймні на 2 дні;
- 5) причини, чому не виїжджали за межі власного населеного пункту;
- 6) мета виїзду за межі свого населеного пункту;
- 7) плани щодо виїзду найближчим часом;
- 8) до яких країн виїжджали;

¹⁰² Величко К. Ю. Міграційні процеси в Україні: сучасні тенденції та соціально-економічні наслідки / К. Ю. Величко, Л. Л. Носач, О. І. Печенка // Репозитарій Харківського державного університету харчування та торгівлі. – 2017. – С. 239.

- 9) до яких країни б хотіли поїхати працювати;
- 10) які причини спонукають поїхати працювати за кордон;
- 11) на який термін виїжджали або хотіли б поїхати працювати за кордон;
- 12) у якій сфері працювали або хотіли б працювати за кордоном.

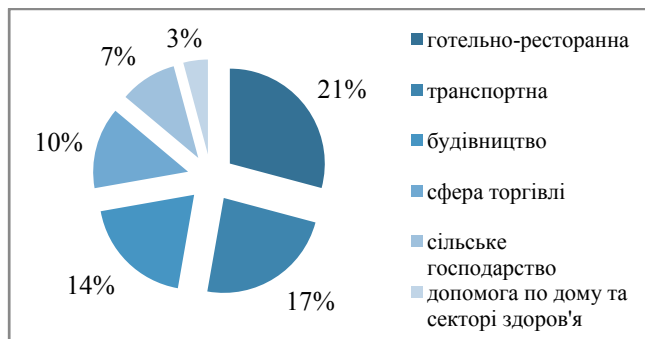

Рис. 8. Бажані сфери працевлаштування респондентів під час трудової міграції

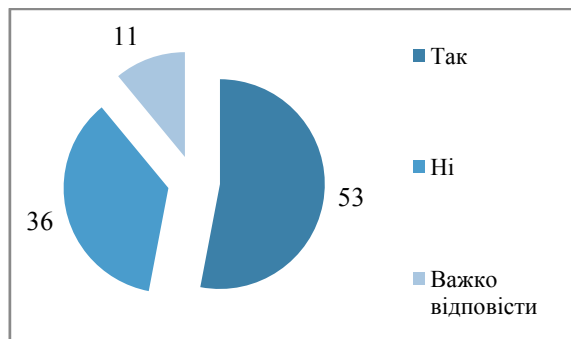

Рис. 9. Бажання респондентів змінити своє постійне місце проживання, %

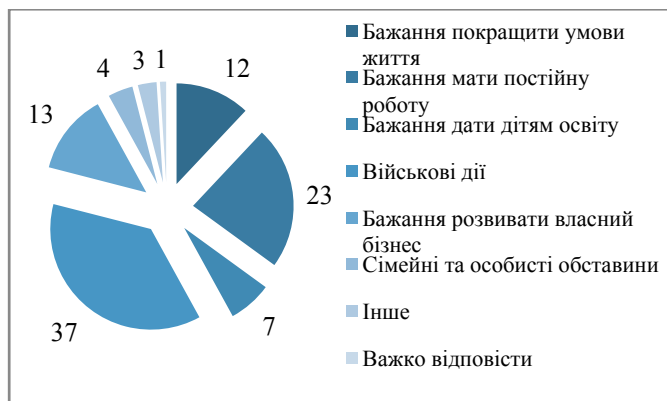

Рис. 10. Причини, що спонукають респондентів (або можуть викликати бажання) змінити місце постійного проживання, %
Джерело: результати авторського опитування.

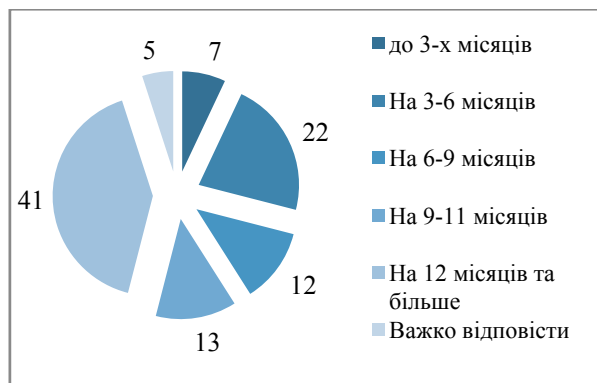

Рис. 11. Термін на який респондентів виїжджали, планують виїхати або хотіли б поїхати працювати за кордон, %

За віковою категорією серед респондентів, що взяли участь у авторському опитуванні: молоді – 68%, осіб середнього віку – 52%, а найстарших – 20%. Розподіл опитаних респондентів за рівнем освіти є наступним: вищу освіту мають 46%, середню – 12% професійно-технічну – 22% та незакінчену вищу – 20% опитуваних осіб.

Як видно, більше половини респондентів хотіли б поїхати працювати за кордон – таких людей таких нараховується 53%. Більшість українців бажають виїхати з країни на 12 місяців та більше. Встановлено, що з них 37% респондентів планують виїхати на роботу до ЄС, що, нашу думку, обумовлюється, з одного боку, наявністю збройного конфлікту з Росією, коли значна кількість українців з патріотичних причин не бажають їхати працювати до країни-агресора.

Наше дослідження показує, що люди під час трудової міграції працювали або хотіли б працювати у готельно-ресторанній сфері та туризмі -21%, у транспортній сфері – 17%, на будівництві – 14%, у сфері торгівлі – 10%, у сільському господарстві – 7%, у сфері допомоги по дому та секторі здоров'я – 3%.

Таким чином, трудова міграція населення являє собою не тимчасове явище, а закономірний розвиток суспільних відносин, що спричиняє як негативні, так і позитивні наслідки. В деяких випадках вона дозволяє задовільнити потреби індивідів у покращенні оплати праці і досягненні особистісних цілей, але з іншого боку вона призводить до втрати значного соціального капіталу, який став би у нагоді при розбудові процвітаючої української держави.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В останні роки в Україні здійснено суттєві кроки щодо удосконалення управління процесами зовнішньої трудової міграції. Так, у 2011 році затверджено Концепцію Державної міграційної політики України, прийнято нову редакцію Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту», завдяки чому міграційне законодавство України значно наблизилося до загальноприйнятих європейських стандартів.

Водночас, за результатами дослідження виявлено, що українська міграційна політика наразі має фрагментарний характер, адже низка суттєвих елементів міграційної політики або не розвинені, або взагалі відсутні в українській практиці. Проведений SWOT-аналіз (табл. 7) дав змогу побачити слабкі та сильні сторони України, а також оцінити потенційні можливості та загрози щодо перспектив удосконалення системи управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні.

Основним завданням щодо мінімізації негативних і максимізації позитивних результатів міграції має бути удосконалення державної політики в цій сфері, чітке усвідомлення її цілей, законодавче та інституційне забезпечення їх досягнення. Дії держави мають бути спрямовані на:

- створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон;
- розвиток організованої та безпечної внутрішньої міграції громадян в інтересах задоволення потреб ринку праці України та як альтернативи виїзду на заробітки за кордон;
- захист прав громадян, які працюють за кордоном;
- заохочення повернення мігрантів на батьківщину шляхом максимального використання результатів трудової міграції в інтересах розвитку.

Управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні з точки зору впливу на стан ринку праці

	Можливості управління:	Загрози управління:
	<ul style="list-style-type: none"> – Скорочення безробіття за рахунок альтернативних форм зайнятості та створення робочих місць, реалізації регіональних програм сприяння зайнятості. – Посилення інноваційності економіки. – Підготовка та перепідготовка кадрів, у т. ч. держслужбовців. – Створення нових робочих місць на конкурентоспроможних й інноваційно нових підприємствах. 	<ul style="list-style-type: none"> – Погіршення демографічної ситуації. – Неприятлива політична ситуація. – «Відтік мізків». – Окреме проживання родини та руйнація сімей. – Зайнятість на важких, часто ненормованих, шкідливих для здоров'я роботах. – Нижчий рівень оплати праці порівняно з місцевими працівниками.
Сильні сторони управління:	Заходи:	Заходи:
<ul style="list-style-type: none"> – Кваліфікований персонал, наявність освітньої та науково-дослідної бази. – Зростання рівня економічної активності та зайнятості населення. – Наявність вищих і професійно-технічних навчальних закладів, які можуть забезпечити підготовку кадрів. – Тенденція до щорічного зростання кількості новостворених робочих місць. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ налагодження взаємозв'язків із українськими мігрантами в інших країнах; ✓ стимулювання повернення українськими мігрантами у країну та реадаптація в Україні; ✓ сприяння підвищення рівня освіченості прибулих осіб для їх позитивного впливу на економіку держави ✓ розподіл прибулих іммігрантів рівномірно по всім регіонам. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ створення механізму забезпечення громадян державною підтримкою у працевлаштуванні за кордоном; ✓ забезпечення прав і свобод українців за кордоном; ✓ вдосконалення міжнародного законодавства; ✓ створення системи освіти для прибулих емігрантів для їх адаптації
Слабкі сторони управління:	Заходи:	Заходи:
<ul style="list-style-type: none"> – Низька оплата праці кваліфікованого персоналу. – Неприятливі умови розвитку підприємницької діяльності. – Корупція. – Високі економічні ризики. – Наявність тіньової економіки. – Значна кількість недіючих підприємств і підприємств-банкрутів. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ створення механізмів взаємодії з мігрантами в інших країнах, забезпечення їх прав і свобод; ✓ селекція мігрантів, що прибувають; ✓ сприяння підвищення рівня освіченості прибулих осіб для їх позитивного впливу на економіку держави; ✓ сприяння навчанню та працевлаштуванню прибулих мігрантів; ✓ сприяння забезпеченню культурних прав та свободи віросповідань прибулих мігрантів в Україну; ✓ вдосконалення законодавчої бази, особливо у сфері міжнародного партнерства; ✓ оперативна діяльність із пошуку та депортації нелегальних мігрантів. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ вдосконалення статистичного обліку мігрантів, їх місця перебування; ✓ стимулювання освіченості іммігрантів; ✓ вдосконалення законодавчої бази; ✓ створення механізму реадаптації мігрантів в Україні; ✓ ліквідація нелегального використання робочої сили.

Джерело: авторська розробка на основі методології SWOT-аналізу.

На основі результатів аналізу складу груп іммігрантів, що прибувають до України, можемо виокремити ряд негативних рис процесів трудової міграції в Україні:

- низька освіченість мігрантів,
- захоплення ринкових площу містах України,
- загострення криміногенної ситуації,
- практична відсутність участі мігрантів у виробництві країни – характер їх економічної активності – роздрібна торгівля товарами закордонного походження, іноземці часто працюють неофіційно, тобто їх діяльність не вносить позитивного вкладу в економіку країни.

Для України іммігранти є загрозою, а особливо, коли прибувають до країни і не отримують підтримки у забезпеченні нормальних умов життя. Проте, всі проживаючі в тій чи іншій країні люди повинні мати однаковий доступ до мінімального комплексу гарантій, у тому числі до громадянських і соціальних прав на освіту, охорону здоров'я і житло. Це відповідає основним етичним принципам, згідно з якими всі люди повинні мати доступ до базових прав. Саме ця концепція лежить в основі Міжнародної конвенції ООН про права мігрантів. Крім того, слід запобігти виникненню сегмента населення, що не користується наданими правами, піддається експлуатації і зазнає нужди. Тому перед урядами стоїть не стільки питання про те, чи слід приймати мігрантів, а передусім про те, як управляти міграцією таким чином, щоб це відповідало суспільним інтересам і поважати законні сподівання, гідність та права людини. Тому забезпечення імплементації мігрантів є обов'язковим завданням управління міграційними потоками України.

Враховуючи тенденцію до відтоку економічно активного населення України, яке володіє значним інтелектуально-трудовим потенціалом, надмірна еміграція несе цілу низку ризиків в сфері демовідтворення, функціонування соціально-трудових відносин, збереження й примноження культурних цінностей і ю загрозливим явищем з точки зору довгострокової стратегії розвитку держави. Для зменшення негативних наслідків необхідно стимулювати рееміграційні процеси, спрямовуючи ресурси на ті категорії трудових мігрантів, що володіють найвищим інтелектуально-трудовим потенціалом та повернення яких є економічно та соціально обґрунтованим. Це одночасно пом'якшуватиме демографічну ситуація, підвищуватиме потенціал міграції з точки зору розвитку держави та стимулюватиме сталий розвиток.

Підсумовуючи, пропонуємо наступні напрями вдосконалення міграційної політики в Україні:

1) *Створення сприятливих соціально-економічних умов для українських працівників з метою протидії відпливу трудового потенціалу:*

- забезпечення вільного міграційного процесу та міграційної освіченості населення;
- посилення контролю за нелегальними міграціями, протидія з неофіційному рекрутинговому бізнесу;

– регулювання зайнятості, створення нових робочих місць, вдосконалення інвестиційної політики та політики регіонального розвитку, співробітництво роботодавців із навчальними закладами – ВНЗ та професійно – технічними закладами.

2) Адаптація реемігрантів:

– соціальний діалог з підприємницькими, науковими, освітніми закладами щодо працевлаштування реемігрантів;

– навчальні семінари граматики та більш глибокого вивчення відповідної іноземної мови;

– пільговий вступ до навчальних закладів;

– пільгове оподаткування підприємств (установ), у штаті яких працюють реемігранти та пільгове кредитування ведення їх бізнесу;

– семінари підвищення кваліфікації, перекваліфікації;

– сприяння пошуку житла, навчання, працевлаштування.

3) Захист прав трудових емігрантів за кордоном України:

– проекти міждержавної координації;

– використовувати досвід і потенціал європейської політики сусідства;

– приєднуватися до тематичних програм ЄС з розвитку співробітництва у сфері міжнародної міграції;

– долучатися до місії ЄС у сфері допомоги на кордонах і боротьби з нелегальною міграцією;

– ініціювати програми у сфері боротьби з новими видами нелегальної міграції.

4) Адаптація іммігрантів:

– забезпечити протидію дискримінації та гарантії повної реалізації права на вільне пересування та вибір місця проживання, зокрема, усунути обмеження трудових, освітніх, соціальних та інших прав громадян та іноземців, які легально проживають в державі, пов'язані із сучасною системою реєстрації за місцем проживання;

– розробити спеціальні програми інтеграції іммігрантів та біженців, де визначити основоположні принципи та цілі інтеграційного процесу, права та зобов'язання держави та іммігрантів у ньому, конкретні інтеграційні заходи та механізми їх здійснення;

– забезпечити рівний доступ іммігрантів до праці, сприяти реалізації цього права шляхом контролю за виконанням відповідного законодавства, а також організації необхідного професійного навчання;

– забезпечити рівний доступ іммігрантів до освіти, яка є передумовою продуктивного працевлаштування, шляхом недискримінації та запровадження адресних навчальних програм;

– сприяти вирішенню житлового питання іммігрантів, вивчити можливості покращання житлової ситуації мігрантів та біженців через кредитування, оренду з правом викупу, створення відомчого житлового фонду тимчасового розселення тощо.

– запровадити спеціальні навчальні програми для іммігрантів, спрямовані на опанування ними державної мови, вивчення історії та культури України, а також методи адаптації дітей та молоді з іммігрантських родин до української освітньої системи.

5) *Удосконалення системи міграційної статистики в Україні:*

– при доопрацюванні відомчих форм статистичної звітності керуватися міжнародними рекомендаціями, зокрема, відслідковувати зміну правового статусу іноземців, виділяти статуси, оформлені вперше, розробляти дані щодо віку і статі, інших характеристик мігрантів, шукачів притулку, порушників міграційного законодавства (нелегальних мігрантів);

– при складанні статистики перетинів державного кордону України деталізувати дані щодо мети виїзду громадян України за кордон;

– провести перепис населення, який міг би забезпечити інформацію для уточнення як даних про все населення, так і про мігрантів, міграційні втрати України.

– прискорити створення Єдиного державного демографічного реєстру.

– доповнити поточний облік міграції, що базується на відомостях про реєстрацію за місцем проживання, періодичними вибірковими обстеженнями осіб, які змінюють місце проживання.

– систематично (один раз на 4-5 років) проводити обстеження населення з питань трудової міграції (як зовнішньої, так і внутрішньої).

Україні необхідно критично переосмислити світовий досвід формування ефективної системи управління міграцією населення до національних потреб України, передбачивши зміну старих способів розв'язання проблем міграції принципово новими, більш ефективними, переглянути діючі підходи у цій сфері для стримування еміграції населення, а саме висококваліфікованої робочої сили в середині країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alba R. And Nee V. Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration / R. Alba, V. Nee // *International Migration Review*. 1997. – № 31(4). – Р. 826–874.
2. World Population Policies Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esa.un.org/PopPolicy/about_database.aspx.
3. Благоприятность ведения бизнеса. Украина. За данными группы Всемирного банка Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org>.
4. Величко К. Ю. Міграційні процеси в Україні: сучасні тенденції та соціально-економічні наслідки / К. Ю. Величко, Л. Л. Носач, О. І. Печенка. // Репозитарій Харківського державного університету харчування та торгівлі. – 2017. – С. 239.
5. Демографічний щорічник «Населення України за 2016 рік». – К., 2017. – 120 с. – Режим доступу : <http://database.ukrcensus.gov.ua>.
6. Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/tp/met_u.htm
7. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Джерело даних: Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gr/met_u.htm
11. Дмитрук Б. П. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Б. П. Дмитрук, Н.М. Светлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2017. – № 1. – С. 18–27.
12. Дмитрук Н. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді / Н. Дмитрук. // Київ : СКД. – 2017. – С. 89.
13. Калашнікова Л. В. Аналіз соціологічних підходів дослідження трудової міграції / Л. В. Калашнікова, В. О. Чорна. // «YoungScientist». – 2016. – №10. – С. 91–95.
14. Міграційний профіль України 2015 [Електронний ресурс] / Міграційна служба України. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/images/files/UKR_Migration_%20Profile_2015.pdf
15. Міграція в Україні: факти і цифри. – К., 2017. – 31 с. – Режим доступу : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
16. Міграція як чинник розвитку в Україні. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
17. Молодь України 2017 / І. Волосевич, С. Герасимчук, Т. Костюченко. – К. : ІП «ГФК ЮКРЕЙН», 2017. – С. 88.
18. Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>
19. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория действия: культура, личность и место социальных систем / Т. Парсонс // Американская социологическая мысль: тексты / под ред. В. И. Добренкова. — М., 1996. — С. 462 — 478.
20. Петрое О. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О. Петрое, В. Васильєв// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. – 2017. – № 4. – С. 93–100. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Vnadu_2017_4_16.
21. Ровенчак О. А. Проблема вивчення міграції та зв'язку з процесами глобалізації в соціології / О. А. Ровенчак. // Вісник Одеського національного університету. – 2005. – №4. – С. 35–43.
22. Топилин А., Малаха И. Миграция высококвалифицированных кадров // Народонаселение. — 2002. — № 2. — С. 62–76.
23. Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення // Вісник Львівського університету (Серія міжнародні відносини). — 1999. — Вип. 1. — С. 398–403.
24. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 75. – Т. 1. – Ст. 21–25.
25. Україна на 10 позиції за кількістю грошових переказів від трудових мігрантів // Коментарі. – 28.11.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.comments.ua/money/245752-ukraina-na-10-pozitsii-za-kilkisty.html>
26. Центр дослідження суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration>
27. Чорна В. О. Динаміка міграційних процесів в Україні: соціологічний аналіз / В. О. Чорна // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія : Соціологія. – 2016. – Т. 258, Вип. 246. – С. 175–180.